

Taru Väyrynen

TARU JA TARMO

Muistelmani 3

Taru ja Tarmo

Taru Väyrynen

Taru ja Tarmo

Muistelmani 3

© 2026 Taru Väyrynen

Kustantaja: BoD · Books on Demand,

Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,

22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-8868-4

Tarmolle

Tarmo

Tarmo Viljami Väyrynen syntyi 11.8.1950 Elias ja Anni Väyrysen seitsemästä lapsesta kuudentena Säräisniemellä, jonka nimi muutettiin vuonna 1954 Vaalaksi, Kaihlasan kylässä Hautalan tilan vanhassa maapohjaisessa mökissä, johon kuului pirtti ja kamari. Hautala oli entinen torppa, josta oli tehty rintamamiestila liittämällä siihen maata suosta nimeltä Iso vaivaissuo, johon Tarmon isä Elias raivasi pellot. Lisäksi tilaan oli liitetty kaksi vähän kauempana sijaitsevaa metsäpalstaa ja myönnetty lainaa uuden päärakennuksen ja navetan rakentamiseen.

Isänsä Eliaksen kautta Tarmo kuului isästä poikaan kulkevassa suorassa mieslinjassa nykyisen Puolangan alueella sijaitsevan Kongasjärven luo Kongaksen tilalle asettuneen Matti Matinpoika Väyrysen jälkeläisiin. Matti Matinpoika Väyrysen pojanpoika, joka myös oli nimeltään Matti Matinpoika, perusti uudistilan läheiselle Törmänmäelle. Erotukseksi

toisista, joilla oli sukunimenä Väyrynen, Elias selitti lapsilleen: ”Ne ovat muita Väyrysiä, me olemme Kongasjärven ja Törmänmäen Väyrysiä.” (Minä ja Tarmo olemme kirjassa Elias kertoneet Tarmon isänpuoleisista esi-isistä suorassa mieslinjassa enemmänkin, jos jotain sattuu kiinnostamaan.)

Tarmon isä Elias oli syntynyt Säräisniemen Otermalla Kätkynniemen torpassa. Hän oli perheen seitsemästä lapsesta nuorin. Eliaksen isä oli kuollut jo ennen Tarmon syntymää, ja häntä muisteltiin perhepiirissä Kätkynniemen ukkona. Isänsä sisaruksista Tarmo muistaa tavanneensa vain Viljamin, kun tämä kerran poikkesi Hautalassa kuorma-autollaan. Viljami oli Tarmon kummi, ja pikkupoikana Tarmo piti häntä merkittävänä miehenä, koska hänellä oli kuorma-auto ja oikeus harjoittaa sillä ammattimaista auto liikennettä.

Isänsä vanhimhasta veljestä Jalmarista Tarmo tiesi, että tämä oli metsäteknikko, mutta Jalmaria hän ei muista tavanneensa. Eliaksella oli kolmaskin veli, Jaakko, joka oli jo nuorena lähtenyt Amerikkaan ja siirtynyt sieltä Neuvostoliittoon. Hänen kohtalostaan sen jälkeen ei tiedetty mitään. Jaakon Amerikkaan lähdön syistä ei perhepiirissä puhuttu, ei myöskään siitä, miksi hän päätti siirtyä

Neuvostoliittoon.

Eliaksen sisaret eivät Tarmon lapsuuden aikaan enää asuneet Säräisniemellä, mutta Tarmo on käynyt pikkupoikana perheensä mukana vierailulla jonkun isänsä sisaren luona. Hän muistaa siitä vain matkan, ei tätiensä tapaamista, eikä hän tiedä, kuka hänen isänsä sisarista tämä oli.

Eliakselle oli sotavuosien seurauksena jäänyt lievä jalkavamma, tapaturmassa murtunut sääriluu oli luutunut niin, että jalan asento ei ollut täysin normaali. Sotavuodet olivat vaikuttaneet myös sen, että kuuluttuaan talvisodan alkaessa kuntoisuusluokkaan A1 hän kuului jatkosodan päättyessä kuntoisuusluokkaan B1. Hän selvisi Hautalan tilan hoidon edellyttämistä raskaista töistä ja pitkistä työpäivistä, mutta hän joutui rasituskipujen takia käyttämään voimakkaita särkylääkkeitä.

Pienissä kyläyhteisöissä ollaan hyvin selvillä yhteisöön kuuluvien heikkouksista, ja niistä juorutaan ahkerasti, mutta Eliasta pidettiin Kaihlasella esimerkillisen kunnollisena. Hän ei tupakoinut, eikä koskaan ostanut alkoholia, mutta ei suhtautunut siihen ahdasmielisesti, vaan saattoi ottaa tarjottaessa. Väkivaltainen hän ei ollut koskaan. Poliittiselta kannaltaan hän oli keskustalainen, mutta hän

tuli hyvin toimeen naapurissa asuvan kommunistin kanssa. Uskontoon hän suhtautui pidättyväisesti, mutta hänen luonaan vieraili usein lestadiolainen isäntämies, eikä keskusteluissa kiistelty uskonasioista, vaan käsiteltiin maallisia aiheita. Muutama vieras tapasi tuoda esiin sotamuistojaan, ja Elias saattoi kommentoida, mutta omia sotamuistojaan hän ei kertonut edes perhepiirissä.

Eliaksen ja Annin ensimmäinen lapsi Laina oli syntynyt juuri ennen talvisotaa, ja oli yli kymmenen vuotta Tarmoa vanhempi. Ennen Tarmoa syntyivät vielä Pentti maaliskuussa 1942, Eila heinäkuussa 1944, Teuvo syyskuussa 1946 ja Raimo tammikuussa 1949. Maaliskuussa 1954 Tarmolle syntyi pikkusisko Irma, ja Tarmo muistaa istuneensa kesällä heinätöiden aikana pellon pientareella juoden heinäpillillä emalimukista kotikaljaa. Hänen vieressään oli Irma-vauva äitiyspak-kaukseen kuuluvassa pahvilaatikossa, johon Elias oli tehnyt puisen kantotelineen.

Irman syntymisen aikaan perhe asui jo vastavalmistuneessa uudessa päärakennuksessa. Siinä oli enemmän tilaa kuin heidän aikaisemmassa asumuksessaan, mutta siinäkin oli vain pirtti ja yksi kamari. Ullakko oli, mutta siellä ei ollut huoneita. Talo oli rakennettu melko tuoreesta puutavarasta, joten joka

puolella oli tuoreessa puussa viihtyviä kova-kuoriaisia, tukkimiehen täitä ja sarvijääriä. Uusi navetta oli vasta rakenteilla, ja pihalla oli lautatapuleita, ja niistä esiin vedetyillä laudoilla Tarmo muistaa kiikkuneensa, vaikka se olikin ankarasti kiellettyä.

Kotipihaa reunustivat Tarmon varhaislapsuudessa talon rakennusaineksiksi kaadetuista kuusipuista jäljelle jääneet valtavat juurakot, jotka oli kiskottu maasta katerpillarilla. Elias pilkkoi niistä vähitellen polttopuita. Hautalan pihapiirin koillispuolella oli kuusimetsä vanhoine naavaisine puineen. Luoteeseen päin aukeni Iso vaivaissuo, jolla kasvoi vaivaiskoivua, niittyvillaa ja kihokkeja, ja siellä oli myös hillaa ja karpaloo. Kun suon reunoille raivattiin peltoja ja sitä ojitettiin, aikaisempi kasvillisuus hävisi ja sinne alkoi kasvaa mäntyä. Ojitus aiheutti myös sen, että suosta valui mutaa läheiseen Kaihlasjärveen, ja järvi alkoi soistua.

Keväisin Hautalaan hankittiin porsas, joka aluksi asui kylmien säiden takia sisällä asuintalossa. Pihalle päästettynä se juoksi lasten perässä ja oli pienimmistä pelottava tökkiesään jalkoja kovalla kärsällään. Kesäksi sille rakennettiin navetan päätyyn aitaus, jossa se vietti kesän, ja lapset kävivät sitä ruokkimassa ja rapsuttelemassa. Syksyllä ilmojen

kylmettyä kylän teurastaja kävi, eikä lapsia päästetty katsomaan, ennen kuin sian ruhoa ryhdyttiin käsittelemään. Anni osasi ottaa talteen kaiken syömäkelpoisen, ja jouluna tarjolla oli itse kasvatettu kinkku.

Muiden lasten tavoin Tarmonkin piti osallistua talon töihin heti kun hän niihin pystyi, sillä pienellä ja velkaisella maatilalla tarvittiin kaikkien työpanos. Työt olivat raskaita ja olosuhteet olivat usein ankeat, kauniita kesäpäiviä oli vähän, ja enin aika vuodesta elettiin syksyn pimeydessä ja talvisten hankien keskellä kylmässä.

Tarmoa neljä vuotta vanhemmalla Teuvolla alkoi olla hämäräsokeutta niihin aikoihin, kun hän tuli kouluikäiseksi. Hänen äitinsä Anni ymmärsi luultavasti heti, mitä se merkitsi. Annilla oli näkövammaisen veli ja näkövammaisen eno, joiden näön heikkenemisen ensimmäisenä oireena oli ollut hämäräsokeus. Tuon näkövamman arveltiin olevan jollain tavalla periytyvä, mutta mitään diagnoosia siitä ei ollut, eivätkä koriorideremiaa silloin olisi tunnistaneeet kaikki silmälääkäritkään. Se muistuttaa tavallisempaa retinitis pigmentosaa, ja molempien oireista huomataan ensimmäisenä yleensä hämäräsokeus. Näkökenttään tulevat puutokset todetaan myöhemmin. Ne ovat aluksi rengasmaisia, eli

näkökentän keskellä ja reunoilla on toimivia alueita, ja esimerkiksi lukeminen saattaa sujua ilman ongelmia, vaikka näkökentän renkaismainen puutos jo vaikeuttaa ympäristön hahmottamista.

Korioideremia periytyy X-kromosomissa peittyvästi, joten näkövammaisen isän pojille se ei siirry, mutta hänen tyttäristään tulee taudinkantajia, jotka yleensä ovat oireettomia, vaikka heidän verkkokalvollaan voi olla näkyviä muutoksia, ja joskus harvoin voi aiheutua myös lievähkö näkövamma. Naislinjassa korioideremia voi siirtyä monen sukupolven ajan niin että siitä ei olla tietoisia, mutta taudinkantajanaistelta se siirtyy 50 prosentin todennäköisyydellä hänen lapsilleen, jolloin tytöistä tulee taudinkantajia ja pojista näkövammaisia. Annin lasten kohdalla todennäköisyys ylittyi, sillä hänelle syntyneistä neljästä pojasta kolme oli näkövammaisia. Pian Teuvon hämäräsokeuden toteamisen jälkeen hänen nuoremmalla veljellään Raimolla alkoi olla ongelmia hämärässä näkemisessä. Tarmo ei vielä koulunkäynnin aloittaessaan ollut tietoinen omasta alkavasta näkövammastaan, mutta vähitellen hän alkoi karttaa tilanteita, jotka hämäräsokea kokee vaikeiksi, ja koulu-tehtävien tekeminen pirtin pöydän luona asunnon ainoan öljylampun valossa tuntui

työläältä. Näkönsä puutteet hän tiedosti vasta ollessaan kansakoulun ylemmillä luokilla, kun oppilaille näytettiin rainakuvia luokassa, jossa valot oli sammutettu. Opettaja halusi Tarmon lukevan tekstit, ja Tarmo sanoi, että hän ei näe niitä, ellei valoja sytytetä. Valoja ei sytytetty, mutta koulutoveri luki tekstit ilman ongelmia.

Kaihlasan kaksiopettajainen kansakoulu oli kotitilan naapurissa, ja Tarmo suoritti seitsemänvuotisen kansakoulun kotikylässään. Opettaja oli suositellut hänelle oppikouluun pyrkimistä, mutta Tarmo ei innostunut ajatuksesta, sillä oppikoulua käyvän olisi pitänyt asua viikot Vaalan kirkonkylässä, eikä iltaisin ehkä olisi voinut välttää liikkumista myös heikosti valaistuilla paikoilla.

Tarmo oli kiinnostunut mekaniikasta ja koneista. Niihin perehtymiseen hänellä oli vain vähän tilaisuuksia, mutta hän käytti kaikki tarjolla olevat mahdollisuudet ja purki muun muassa vanhoja herätyskelloja ja kokosi niitä taas toimintakuntoisiksi. Kouluai-
neista kiinnostavin oli maantieto, ja hän halusi ymmärtää maailmanlaajuisesti, missä ja miten ihmiset elävät. Hän haaveili kaukoma-
tkoista, mutta kaikkein eniten häntä kiinnosti Amerikka, joka oli tullut esiin Villin lännen seikkailuissa.

Jokaisella on elämäntarinansa, ja minun tarinaani liittyy Tarmo, joka suostui kestämään minun tasapainottoman luonteeni ja tuki minua. Tarmon ansiosta minusta tuli kirjailija, ja kirjoitimme myös yhdessä kirjoja lapsille, nuorille ja aikuisille. Emme koskaan olleet kovin merkittäviä, mutta joitakin voi silti kiinnostaa, millaista oli taapertaa suomalaisen kirjallisuuden rämeiköissä, ja mitä yritimme kirjoissamme viestiä.

BoD

